

Izložba „Priče o nasljeđu“: o Sloveniji i sukcesiji bivše Jugoslavije

Bojan Cvelfar

Podjela nasljeđa bivše Jugoslavije

Nakon raspada Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ) 1991. trebalo je riješiti pitanje sukcesije pet suverenih i ravnopravnih država slijednica. Nakon desetogodišnjih pregovora kojima je posredovala međunarodna zajednica, 29. lipnja 2001. Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Savezna Republika Jugoslavija (danas Srbija), Makedonija i Slovenija potpisali su Ugovor o pitanjima sukcesije u bečkoj palači Hofburg.

Ugovor je vrhunac jednog od najvažnijih političkih zbivanja u regiji na kraju 20. stoljeća: stvaranja novih, neovisnih država iz pepela Jugoslavije, među kojima i Slovenije, te njihove integracije u međunarodnu zajednicu. Kao prvi sporazum koji uključuje sve države koje su bile dio bivše Jugoslavije i koji regulira važna pravna i materijalna pitanja sukcesije, često se naziva „Mirovnim ugovorom o Jugoslaviji“.

Izložba *Priče o nasljeđu* pokrenuta je s ciljem predstavljanja sadržaja i značenja Ugovora koji je, u vrijeme njegova zaključivanja, bio znak nade

za stabilnost u regiji te kamen temeljac dobrosusjedskih političkih, gospodarskih i kulturnih odnosa među novoformiranim državama. Izložba postavljena u Narodnoj skupštini, domu slovenske demokracije, usredotočena je na ključne događaje vezane uz Ugovor kao i konkretna postignuća Slovenije od njenog nastanka po pitanjima sukcesije.

Dug put do Ugovora

Moralo je proći čitavo desetljeće od raspada SFRJ prije nego što je bio moguć sporazum kojim se uređuje pitanje sukcesije. Ranije su to onemogućavali oružani sukobi i sukobljeni stavovi o statusu bivše zajedničke države.

Dok su Slovenija, Hrvatska, Bosna i Hercegovina i Makedonija tvrdile da se bivša država raspala, Savezna Republika Jugoslavija inzistirala je da ona sama predstavlja pravni nastavak SFRJ i da su se druge republike samovoljno odvojile od zajedničke države. U okviru Ujedinjenih naroda vodila se teška diplomatska borba po tom pitanju, a Vijeće sigurnosti i Generalna skupština podržavali su slovensko stajalište.

Otvorenje izložbe u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu u prosincu 2017. ©HDA

Sveobuhvatni pregovori o sukcesiji bili su mogući tek od 2000. godine, kada je Savezna Republika Jugoslavija (današnja Srbija) podnijela zahtjev za članstvo u UN-u, pri tome prihvaćajući jednaka prava svih pet suverenih država. Odlučujuću ulogu u postizanju dogovora odigrala je Mirovna konferencija o Jugoslaviji 1991. i povezana tzv. Badinterova arbitražna komisija. Godine 1992. i 1993. ova je komisija usvojila 15 pravnih mišljenja o raspadu Jugoslavije, od kojih se na sukcesiju odnose mišljenja 1, 9 i 11 - 15.

Na Ženevskoj mirovnoj konferenciji o bivšoj Jugoslaviji (ICFY) ponovno je uspostavljena Radna skupina o pitanjima sukcesije, a nakon potpisivanja Daytonskog mirovnog sporazuma, Vijeće za provedbu mira (PIC) preuzelo je glavnu ulogu u procesu, imenujući 1996. gospodina Arthura Wattsa specijalnim pregovaračem o pitanjima sukcesije. Pod njegovim vodstvom finaliziran je Ugovor o pitanjima sukcesije.

Potpisivanje Ugovora – glavno dostignuće nakon raspada Jugoslavije

Ugovor je potpisan u Beču 29. lipnja 2001. od strane ministara vanjskih poslova država slijednica SFRJ i Visokog predstavnika za Bosnu i Hercegovinu. U ime Slovenije potpisao ga je ministar vanjskih poslova Dimitrij Rupel.

Ugovor o pitanjima sukcesije predviđa pravednu raspodjelu prava, odgovornosti, imovine i obveza bivše Jugoslavije među državama slijednicama, regulirajući različite aspekte sukcesije u sedam aneksa:

- ♦ Aneks A: Pokretna i nepokretna imovina
- ♦ Aneks B: Diplomatska i konzularna imovina
- ♦ Aneks C: Financijska aktiva i pasiva
- ♦ Aneks D: Arhivi
- ♦ Aneks E: Mirovine
- ♦ Aneks F: Ostala prava, interesi i obveze
- ♦ Aneks G: Privatna imovina i stečena prava

Glavni tajnik UN-a depozitar je Ugovora koji je stupio na snagu 2. lipnja 2004., odnosno 30 dana nakon što ga je kao zadnja ratificirala Hrvatska.

Visoki predstavnici i fond za sukcesiju

Sukladno članku 4. Ugovora, uspostavljen je Stalni zajednički odbor viših predstavnika svake države slijednice čiji je zadatak nadgledanje efektivne provedbe Ugovora i raspravljanje o pitanjima koja se javljaju tijekom njegove provedbe. Dosad su viši predstavnici dali 18 preporuka vladama država slijednica.

Viši predstavnici rade u suradnji s zajedničkim odborima za pojedina područja obuhvaćena Aneksima. Godine 1994. osnovan je Fond za sukcesiju Republike Slovenije kao javni fond zadužen za provedbu Ugovora o pitanjima sukcesije te ostvarivanje njenih prava i podmirivanje obveza u podjeli imovine, prava i zaduženja bivše SFRJ.

Kulturno nasljeđe

Prema Aneksu A Ugovora pokretna i nepokretna državna imovina bivše SFRJ prelazi, prema teritorijalnom načelu, na onu državu slijednicu na čijem se teritoriju sada nalazi. Ovo se ne odnosi na materijalnu pokretnu državnu imovinu od velike važnosti za kulturno nasljeđe neke od država slijednica koja i potječe s teritorija te države.

Do danas je Slovenija identificirala 313 predmeta materijalne pokretne državne imovine od velike važnosti za kulturno nasljeđe Slovenije koji se nalaze u Srbiji.

Zajedničko arhivsko gradivo

Ugovor predviđa raspodjelu, zadržavanje i kopiranje arhivskog gradiva bivše SFRJ, jamčeći slobodan i nesmetan pristup arhivistima zainteresiranih država slijednica. To se odnosi na pisane dokumente, filmske, audio i video vrpce i druge zapise te bilo koji oblik računalnog zapisa.

Arhivsko gradivo je važan element kulturne baštine i slovenski arhivisti već niz godina provode istraživanja u državnom arhivu bivše SFRJ i Diplomatskom arhivu, a odnedavno i u Vojnom arhivu u Beogradu.

Posjedovanje određenih zapisa bitno je za neometani rad administracije države slijednice, a također i za zaštitu vitalnih nacionalnih interesa. Slovenija je već 2006. pripremila popis gradiva čiji se povrat traži i predala ga srpskoj strani. Kontinuiranim snimanjem gradiva u beogradskim arhivima ovaj popis se stalno ažurira.

Slovenija je također identificirala 126 sporazuma bivše SFRJ koji se odnose isključivo na slovenski teritorij i čiji se izvorni primjerci trebaju

sukladno Ugovoru predati Sloveniji. Arhiv Republike Slovenije nedavno se angažirao na osmišljavanju i provedbi projekta digitalizacije zajedničke arhivske baštine bivše SFRJ, uz sudjelovanje svih država slijednica, s ciljem osiguranja suvremenijeg pristupa državnom arhivu SFRJ, primjerenog budućim generacijama.

Jugoslavenska veleposlanstva i diplomatske rezidencije

S obzirom na značajnu vrijednost imovine u inozemstvu, podjela diplomatskih misija i konzularnih predstavništava SFRJ jedan je od ključnih aspekata provedbe Ugovora. U Aneksu B navedena je većina državne imovine širom svijeta, od koje bi 14 % trebalo pripasti Sloveniji.

Do danas, Slovenija je preuzela vlasništvo nad nekretninama u Washingtonu, Klagenfurtu, Milanu i Rimu. Na sastanku u Skopju, 4. i 5. travnja 2016. Zajednički odbor za raspodjelu diplomatskog i konzularnog vlasništva bivše SFRJ dogovorio je da će Slovenija u 2016. preuzeti i imovinu u Brasiliu Sao Paulu, Rabatu, Dar es Salaamu i Bamakou.

Financijska imovina i obveze

Udjeli za podjelu financijske imovine bivše SFRJ i Narodne banke Jugoslavije utvrđeni su Aneksom C Ugovora, pri čemu je Sloveniji dodijeljeno 16 % imovine i obveza. Odgovarajući Odbor država slijednica započeo je s radom odmah 2001. te je tijekom sjednica riješio brojna pitanja i donio gotovo 40 rezolucija.

Slovenija je već dobila dio imovine Jugoslavije u novcu, zlatu i ostalim

Izložba u Hrvatskom državnom arhivu

Informacije o ovoj temi možete naći na mrežnim stranicama Vlade Republike Slovenije *SFRJ Succession*: http://www.vlada.si/en/projects/sfry_succession/.

plemenitim metalima, deviznim depozitima kod inozemnih poslovnih banaka i vrijednosnim papirima. Kao dio nagodbe „ruskog“ klirinškog duga, Slovenija je dobila patrolni brod *Triglav*. Ukupna imovina, koja pripada Sloveniji na temelju Aneksa C Ugovora, procjenjuje se na 200 milijuna eura.

Pitanje „stare“ devizne štednje koju je zajamčila bivša SFRJ pokazalo se kao jedno od najtežih i najkontroverznijih. Prvi krug pregovora pod pokroviteljstvom Banke za međunarodna poravnanja započeo je u jesen 2001., odmah nakon potpisivanja Sporazuma, a zaključen je bez dogovora. Zbog neuspjeha međudržavnih pregovora, u svjetlu različitih stavova i zakona država slijednica, pojedine su štetiše čiji depoziti nisu bili vraćeni pokrenuli brojne sudske postupke. U 2014. Europski sud za ljudska prava presudio je u korist vlasnika štednih uloga, ipak pitanje pravedne raspodjele tog duga bivše SFRJ među državama slijednica ostalo je neriješeno.

Zaključak

Sveobuhvatna provedba Ugovora temelj je trajnih stabilnih i prijateljskih odnosa između potpisnika te stoga nastojanja da se učinkovito riješe važna pitanja sukcesije ostaju prioritet slovenske vanjske politike u regiji.

EU je također u zaključcima Vijeća o Procesu proširenja, stabilizacije i pridruživanja od 15. prosinca 2015. potvrdila važnost Ugovora i poštivanja međunarodnih obveza za poticanje regionalne suradnje: „Sporovi i pitanja trebaju biti riješeni u skladu s međunarodnim pravom i utvrđenim načelima, provedbom pravno obvezujućih akata, između ostalog i Ugovora o pitanjima sukcesije“.

Mnogo toga ostaje za učiniti u vezi s provedbom Ugovora o pitanjima sukcesije, a za Sloveniju su ključni sljedeći problemi:

- ♦ pravedna raspodjela jamstva na devizne depozite;
- ♦ završetak popisa i konačna raspodjela preostalih diplomatskih i konzularnih objekata SFRJ;

- ♦ distribucija u naravi ili prodaja najvećih veleposlanstava i diplomatskih rezidencija SFRJ;
- ♦ raspodjela kulturne baštine;
- ♦ slobodan i otvoren pristup svim arhivima bivše SFRJ;
- ♦ povrat arhivskoga gradiva koje se odnosi na države slijednice;
- ♦ digitalizacija zajedničkih jugoslavenskih arhiva;
- ♦ raspodjela duga SFRJ prema međunarodnim organizacijama, uključujući Ujedinjene narode;
- ♦ raspodjela financijske imovine u bankama s mješovitim kapitalom;
- ♦ dosljedna zaštita privatne imovine i stečenih prava građana i pravnih osoba SFRJ u državama slijednicama.

Ova je izložba je posjetila sve glavne gradove država slijednica: Ljubljanu, Sarajevo, Skopje, Beograd i Zagreb, nakon čega je do veljače 2018. gostovala u Pragu. ■

